

اولین رهبر سلسله جدید و رئیس دولت در ایران، رضاشاه، درست مانند رهبر جمهوری ترکیه، یک سرباز قدیمی و رهبری تازه نفس بود. اما همزمان با فروپاشی امپراطوری عثمانی عده‌ای از سلطنت‌طلبان عثمانی و کردها با حمایت آرامنه یک جمهوری خودمختار در منطقه آراوات و هم‌مرز با ایران تشکیل دادند. دولت ترکیه اصرار داشت که از خاک ایران برای حمله به این جمهوری استفاده کند و تا آن زمان حاضر به حل اختلافات با ایران را می‌داد. بر همین اساس در اول اردیبهشت ۱۳۰۵ عهدنامه ودادیه و تأمینیه بین دو کشور منعقد گردید و قرار شد مذاکرات مربوط به انعقاد موافقتنامه‌های گمرکی و سرحدی و مبادلات پستی و غیره نیز بلافاصله آغاز شود. در مهر ۱۳۰۶ ترک‌ها به گمان اینکه یک ستون از ارتش آنان که به دست کردها اسیر شده بود به ایران آورده شده و تحت اختیار مقامات ایرانی می‌باشد، سفیر خود را از تهران احضار کردند و روابط بین دو کشور تیره شد. مطبوعات ترکیه شورش آراوات را اقدامی از سوی دولت ایران می‌دانستند و در این دوره دیدگاه آنان نسبت به ایران کاملاً منفی شد. این دیدگاه که شورشیان از سوی ایران حمایت می‌شوند، ترکیه را علیه ایران برانگیخت اما هیچ سند روشنی در مورد این موضوع وجود نداشت. استفاده شورشیان از کوه آراوات به‌عنوان پایگاه و مقر لجستیکی، باعث می‌شد تا آنان ایران را مقصر این شورش‌ها بدانند. نهایتاً دولت ایران در سال ۱۳۰۹ به ارتش ترکیه اجازه داد که وارد خاک ایران شده و از پشت به نیروهای شورشی آراوات حمله کند. پس از بیست روز ترکیه به نیروها را سرکوب کرد. تعدادی از نیروهای گرد به خاک ایران گریختند و آشوب به خاک ایران کشیده شد که نهایتاً توسط نیروهای نظامی ایران خاتمه یافت و دولت ایران به فرمانده آنان احسان نوری پاشا پناهندگی داد. ارتش ترکیه پس از ورود به ایران ۸۰۰ کیلومتر مربع از خاک ایران شامل مناطق آویویک شبله، توژیک، سلطان تپه و قله آراوات کوچک (آغری) را اشغال کرد. این حوادث مرزی و اقداماتی که ترک‌ها در سرکوب عشایر کرد مرزنشین به عمل آوردند باعث وقفه مذاکرات تعیین حدود مرزی شد. اما پس از رفع شورش آراوات، بحران برطرف و مذاکرات از سر گرفته شد و منجر به امضای موافقتنامه گمرکی در خرداد ۱۳۰۹ و موافقتنامه تعیین حدود مرزی در دی ۱۳۱۰ گردید. در این موافقتنامه ترکیه به همه خواسته‌های خود رسید و مرز مطابق میل ترک‌ها ترسیم شد. به‌موجب موافقتنامه تعیین حدود مرزی بخشی از اراضی مجاور کوه آراوات به ترک‌ها واگذار شد و در عوض قطعه زمینی در کردستان به ایران تعلق گرفت. خط مرزی در شمال به سوی شرق جابه‌جا شد تا کنترل کامل دو کوه آراوات کوچک و بزرگ را به ترکیه بدهد و در وسط نیز بین روستای ارمنی گویربران و کنترل داغ به سوی شرق جابه‌جا شد تا نود مایل مربع دیگر در قصبه و قلعه قطور را به ترکیه بدهد. در جبران آن ایران نوار کوچکی را از زمین در منتهی‌الیه شمالی منطقه مرزی در نزدیکی تالاب بورالان دریافت کرد و در جنوب خط مرزی به سوی غرب جابه‌جا شد تا کنترل هشتاد مایل مربع دیگر بین بازرگه و کوتو داغ در کنترل ایران باشد. در ۱۴ آبان ۱۳۱۱ نیز دو عهدنامه مودت و امنیت و رفع اختلاف مرزی در آنکارا بین دو کشور به امضا رسید.

با وقوع جنگ جهانی اول و فروپاشی عثمانی و روی دادن جنگ استقلال، جمهوری مصطفی کمال پاشا در سال ۱۹۲۳ تأسیس شد و رژیم جدید خود را به‌عنوان یک جمهوری معرفی کرد و پس از این اتفاق روابط نیاز به ترمیم و بازسازی داشت چراکه جمهوری ترکیه به امپراطوری عثمانی پایان داده و دو جانبه‌ای را که از آن به ارث برده بود، بی‌اعتبار اعلام و سعی کرد قراردادها را با کشورهای دیگر ترتیب دهد. هر چند این امر بیشتر شامل قراردادها با انگلیس، طرف پیروز جنگ جهانی اول می‌شد اما ایران نیز باید در مورد حفظ مرزهای خود هوشیاری نشان می‌داد

غربی مدرن شد. امتیازات حقوقی که برای خارجی‌ها فراهم شده بود از بین رفت. هر دو کشور با سیاست‌های ملی سعی در ایجاد یک رژیم مدرن سکولار داشتند. در عین حال هر دو کشور از سیاست‌های روسیه و انگلیس ضربه خورده بودند و براساس همین مشترکات معاهده دوستی و عدم تجاوز امضا کردند. هدف دیگر ایجاد یک مبنای مشروع / قانونی در روابط دو جانبه بود. پیشنهاد دیدار میان آتاترک و رضاشاه توسط آتاترک داده شد اما او تصور نمی‌کرد که رضاشاه لزوماً سفر به ترکیه را بپذیرد و توقع می‌رفت به ملاقات دو نفره در منطقه مرزی میان دو کشور منجر شود اما رضاشاه با شگفتی این پیشنهاد را به منزله دعوت به ترکیه قلمداد کرده و از آن استقبال کرد و به سفیر ترکیه اظهار داشت که از این کار بسیار خرسند است و پیشنهاد بسیار جالبی داد. رضاشاه اعلام کرد که خیلی دوست دارد همراه پسرش این سفر را انجام دهد و پسرش ترکیه را بشناسد و از مدرسه نظامی، نیروی دریایی و هوایی ترکیه بازدید داشته باشد. سفیر ترکیه در تهران به آنکارا نوشت که رضاشاه قیل از هر چیز یک سرباز است و در سفر خود به گشت و گذار در مؤسسات نظامی علاقه نشان خواهد داد و از آنجایی که شاه در ایران مزارع زیادی دارد، به کشاورزی و امکانات علمی نیز علاقه‌مند است. معروف است که سفر رضاشاه به ترکیه در هر دو کشور تأثیرگذار بود و نقطه عطفی در روابط دیپلماتیک دو کشور شد. سفر رضاشاه پهلوی به ترکیه که از ۱۹ خرداد ۱۳۱۳ از تهران آغاز شد، سفری از شرق به غرب بود و به‌عنوان یک تور رسمی در بسیاری از استان‌های ترکیه برگزار شد. بخشی از این سفر با ماشین و گاهی با قطار و گاهی با کشتی بود. رضاشاه ابتدا قصد داشت از راه نصیبین وارد ترکیه شود اما ایران به سفارت ترکیه پیام داد که شاه در ۱۹ خرداد ۱۳۱۳ از طریق تبریز وارد ترکیه خواهد شد و رضاشاه در جیح می‌دهد مستقیماً بدون رفتن به استانبول با استفاده از جاده ارزروم-تربلوزون به آنکارا برود. میرزاسیدباقر خان کاطمی، وزیر امور خارجه ایران، میرزا حسین خان سمیعی و حسین قلی خان نظام قراقرغولو رضاشاه را در این سفر همراهی می‌کردند. تلویزیون ترکیه به تازگی فیلمی از این سفر را منتشر کرد. آتاترک در این فیلم هدف از این سفر را با این جملات بیان کرد: «امروز تاریخ برای ملت ترکیه خاطره‌ای فراموش‌شدنی از خود به جا می‌گذارد، امروز نه‌تنها در روابط ترکیه و ایران، بلکه به‌عنوان یکی از روزهای مهم در صلح جهان ثبت خواهد شد.» رضاشاه در این سفر از مدارس نظامی ترکیه و دستاوردهای صنعتی و علمی و مدارس نوین ترکیه بازدید کرد و در زمینه معادن ترکیه کنجکاو به خرج داد. همچنین قطارها و کشتی‌های مدرن ترکیه به‌ویژه کشتی‌های جنگی برای شاه ایران جذاب بود. اجرای اپرای اوزسوی که از شاهنامه الهام گرفته شده بود، یکی از برنامه‌های ویژه سفر رضاشاه به ترکیه بود که مختص این سفر و با دستور آتاترک ساخته شده بود. وظیفه نوشتن این داستان به منیر حایری اگلی سپرده شد و عدنان سالیگون آن را آهنگسازی کرد و بدین ترتیب اولین اثر اپرای ترکیه خلق شد. رضاشاه در این سفر به شدت تحت تأثیر ظواهر ترکیه قرار گرفت که یکی از مهمترین آنها رفع پوشش زنان بود که منجر به صدور فرمان کشف حجاب توسط رضاشاه شد. مهمانی‌ها و شام متعددی در دوره حضور رضاشاه در استانبول و آنکارا برگزار شد و شاه با مقامات ترک دیدارهای متعددی داشت که برخی از این دوستی‌ها برای ایرانی‌ها در درس‌ساز هم شد. ژنرال فخرالدین پاشا آلتای یکی از همین افراد بود که

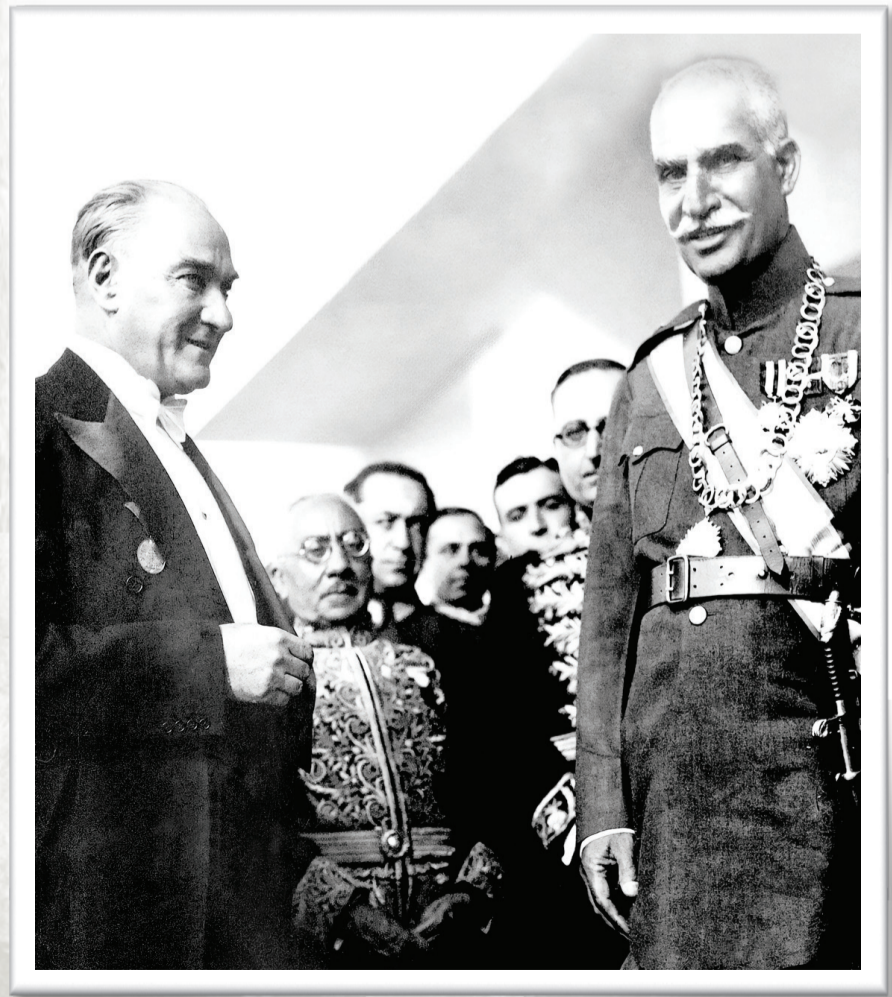
توانست با رضاشاه روابط صمیمی پیدا کند و مورد اعتماد قرار گرفت. آلتای در تعیین حدود مرزی میان ایران و افغانستان به عنوان حکم تعیین شد و به‌خاطر آموزش دیدن افسران ارتش افغانستان در ترکیه و روابط دوستی میان آنها در تعیین حدود به نفع افغانستان عمل کرد و با وجود اعتراضات مأموران ایرانی به پشتوانه اعتماد رضاشاه کارش را پیش برد.

اهمیت سفر از نگاه بین‌المللی

ترکیه و ایران به‌عنوان دو کشور همسایه با اتحاد جماهیر شوروی دغدغه‌های مشترکی در این زمینه داشتند و تلاش داشتند با فروپاشی امپراطوری توسعه‌طلب و تجاوزگر روسیه تزاری روابط تازه‌ای با اتحاد جماهیر شوروی مبتنی بر صلح و امنیت برقرار کنند اما در عین حال از واکنش انگلستان در مقابل این موضوع بی‌نیامک بودند. از سوی دیگر انگلستان به‌عنوان مهمترین بازیگر بین‌المللی آن دوره؛ با توجه به اهمیت ترکیه و ایران و حساسیت نسبت به موازنه‌های جدیدی که در صورت همکاری این دو کشور ایجاد می‌شد، این دیدار را از نزدیک دنبال کرد. انگلیس به‌ویژه در برابر اتحاد جماهیر شوروی سعی می‌کرد ترکیه و ایران را به خود نزدیک نگه دارد و از امتیازات نفتی خود در ایران محافظت کند. به همین دلیل بود که با نگرانی از افزایش نفوذ اتحاد جماهیر شوروی در منطقه با تلاش رضاشاه برای ایجاد جمهوری مخالف بود و با احتیاط با سفر رضاشاه به ترکیه و احتمال توسعه همکاری‌های دو کشور فراتر از حوزه نفوذ انگلیس برخورد کرد.

در آغاز سال ۱۹۳۴، سفیر انگلیس در تهران، سر جینالد هور، مکاتباتی را با لندن در خصوص سفر شاه آغاز کرد. در گزارشی که در ژانویه به لندن فرستاد، اظهار داشت که شاه به آنکارا سفر خواهد کرد، اما اطلاعات برنامه متفاوتی ارائه کرد. در آن زمان در محافل رسمی ایران شایع شده بود که شاه بیمار است و برای معالجه به اروپا خواهد رفت. گزارش شده بود که شاه ابتدا برای معالجه به بغداد، سپس به ترکیه و سپس به اروپا خواهد رفت. اما سفر به این شکل انجام نشد، انگلیس همچنان در هر مرحله از روند این دیدار را از نزدیک دنبال می‌کرد. سفیران انگلیس در آنکارا و تهران تمامی جزئیات این دیدار را در گزارش‌های خود گنجانده‌اند.

مهمترین رویداد این سفر از نظر روابط ترکیه و انگلیس، دیدار آتاترک با سفیر انگلیس، سر پرسلی لورین، پس از ضیافت شام به افتخار شاه در ۱۷ ژوئن بود. در این جلسه، آتاترک، از لزوم بهبود روابط با شوروی صحبت کرد و گفت که روابط با شوروی به دوستی ترکیه و انگلیس آسیبی نمی‌رساند. در طی این روند، ترکیه تمایل داشت با انگلیس یک توافق تجاری منعقد کند. به گفته سفیر انگلیس در آنکارا پیشنهادات ترکیه در خصوص توسعه روابط تجاری پیشنهاد رئیس‌جمهور ترکیه مربوط به سفر شاه ایران به ترکیه است. رضاشاه در دیدار با کمال آتاترک اظهار داشت که نفوذ انگلستان در شرق مانند قرن نوزدهم ادامه دارد و انگلستان قصد عقب‌نشینی از مواضع خود در این بخش را ندارد. روابط ایران با انگلیس نیز در چارچوب سفر شاه مورد بحث قرار گرفت. پرسلی لورین در گزارشی که در آخرین روز سفر رضاشاه به لندن فرستاده بود، مجدداً در مورد دیدار آتاترک و رضاشاه صحبت و اشاره کرد که روابط ایران و ترکیه در حال توسعه است.

دیپلمات‌ها

اتهام‌زنی اتحادیه اروپا به ایران

ناصر کتانی روز شنبه با محکوم کردن شدید بیانیه نماینده عالی اتحادیه اروپا در خصوص جمهوری اسلامی ایران به بهانه ادعای دخالت در مناقشه اوکراین، اظهار داشت: مجدداً به صورت شفاف موضع جمهوری اسلامی ایران را یادآوری می‌کنم. هرگونه ادعایی مبنی بر فروش موشک‌های بالستیک به روسیه از سوی ایران از اساس کذب است. وی ضمن هشدار درباره اصرار برخی طرف‌ها به ادامه اتخاذ مواضع اظهارات و بیانیه‌های مخرب، افزود: توصیه می‌کنیم اتحادیه اروپا از اتهام‌زنی مبتنی بر اطلاعات غلط، پرهیز کند. سخنگوی وزارت امور خارجه در خصوص رویکرد مخرب غربی‌ها به استفاده از سلاح منسوخ تحریم تصریح کرد: متأسفانه برخی طرف‌های غربی اعتیاد به وضع تحریم دارند؛ مسیری که نه‌تنها کمکی به حل مشکلات نمی‌کند، که خود، بخشی از مشکل بوده و با پاسخ ایران روبه‌رو خواهد شد.

آمریکا در روابط ایران و روسیه دخالت نکند

«سرگتی ریابکوف» معاون وزیر خارجه روسیه روز شنبه به خبرنگاران گفت: «همکاری بین روسیه و ایران در گذر زمان در بونه آزمون قرار گرفته است. این همکاری شامل عناصری در تقاض الزامات بین‌المللی نیست یا تأثیر منفی بر امنیت یا توازن منطقه‌ای نمی‌گذارد. طبق گزارش خبرگزاری اسپوتنیک، دیپلمات ارشد روسیه گفت، دو کشور در بسیاری از حوزه‌ها شامل اقتصاد، سیاست و حمل‌ونقل همکاری عمیقی دارند. همکاری فنی-نظامی نیز بین ایران و روسیه وجود دارد. هیچ‌کس این را انکار نمی‌کند. اما این کار ایالات متحده نیست که مداخله و در مسائل دیگران دخالت کند. آن‌ها باید به مشکلات خود رسیدگی کنند. ریابکوف روز پنجشنبه نیز با اشاره به اتهام‌زنی غرب درباره ارسال موشک‌های ایرانی به این کشور گفت که «بازها شواهد معتبری ارائه شده که نشان می‌دهد چنین همکاری‌ای وجود ندارد. اگر آمریکایی‌ها همچنان می‌خواهند به صادرات برخی کالاها ایران به روسیه بپردازند، این مشکل آن‌هاست. بارها شواهد معتبری ارائه شده است که نشان می‌دهد چنین همکاری‌ای وجود ندارد. جعل‌های بدخواهانه اساساً تنها چیزی است که ما از واشنگتن در مورد سیاست و تعامل ما با سایر کشورهایمانی بینیم.»

آمریکا و اسرائیل باید آماده باشند

وزیر دفاع آمریکا تأکید کرد تهدید ایران برای پاسخ به رژیم صهیونیستی را باید جدی گرفت و «لازم است که ما و اسرائیل همچنان آماده باشیم». «لوید استین» وزیر دفاع آمریکا روز جمعه و درباره خروج ناو هواپیمابر «یو. اس. اس. تئودور روزولت» از غرب آسیا و اینکه آیا این موضوع به این معنی است که دیگر تهدید از ناحیه ایران وجود ندارد؟ گفت: این اقدام به آن معنا نیست که تهدیدی از سوی ایران وجود ندارد و ما دیگر نباید نگران باشیم. من فکر می‌کنم وقتی آن‌ها قصد خود را برای انجام کاری بیان می‌کنند، چه امروز و چه در آینده، باید حرف آن‌ها را قبول کنید. بنابراین فکر می‌کنم آماده ماندن مهم است، به‌ویژه برای اسرائیل که در حالت آماده بماند. همان‌طور که گفته‌ام، ما آنچه را که لازم است برای ادامه کمک به اسرائیل برای محافظت از خود انجام خواهیم داد. اما شما باید به خاطر داشته باشید که هنوز یک ناو هواپیمابر در منطقه داریم و همچنان توانایی‌های زیادی در منطقه داریم. من می‌دانم که شما هر روز آنچه را که آنجاست، دنبال می‌کنید.